

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XIV, 16 EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 10. X. 1967

SLOVENCİ IN SRBO-HRVAŠKI JEZIKOVNI SPOR

Srečko Baraga

Dne 17. marca t.l. je zagrebški tednik Telegram objavil izjavo hrvaških kulturnih ustanov pod naslovom „Daklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“. To izjavo so podpisali predstavniki devetnajstih hrvaških kulturnih ustanov. Ne glede na to, ali je bila ta izjava skrbno pripravljena, ali je izbruh prizadetega naroda, ali je bila celo podtaknjena, vsekakor je povzročila veliko razburjenje med vsemi sloji ljudstva doma in izzvala močan odmev tudi v svetovnem časopisju. Zdi se, da je vladajoče kroge iznenadila, širšo javnost pa presenetila.

Naša naloga je, da ugotovimo, ali gre zopet za osnovni problem tistih rerešenih vprašanj, ki so podkopavala temelja „stare“ Jugoslavije, ali pa gre za novo vprašanje, ki zastruplja že itak dušilno ozračje, v katerem žive narodi „nove“ Jugoslavije. Drugače rečeno, ali gre samo za narodno dokumentarni problem, ali pa spada tudi ta izjava v sklop zelo zamotanih ustavnih političnih problemov.

Naj bo temu tako ali drugače, dolžnost slovenske politične emigracije je, da se v to vprašanje temeljito poglubi, ker je bila in je še danes jezikovna posebnost Slovencev kamen spotike vladajočih krogov v obeh Jugoslavijah. Ker pa gre tu za jezikovni spor med Hrvati in Srbi, zveni skoraj paradoksalno ugotovitev, da smo prav Slovenci v tem, kakor tudi v mnogih drugih vprašanjih, odigrali zelo važno vlogo. Kdaj, kje in kako, to bomo skušali ugotoviti na osnovi zgodovinskih podatkov in sodobnih dejstev. Če hočemo izluščiti jedro jezikovnega spora med Hrvati in Srbi, moramo najprej definirati pojme narod, domovina, jezik, upoštevati vsa dosedaj znana dognanja literarne znanosti, pri tem pa ne prezreti utripov, ki jih povzroča sedanje dejansko stanje obeh narodov.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Literarni odsek

Enajsti kulturni večer bo v petek 20. oktobra, ob osmih zvečer v mali dvorani Slovenske hiše s predavanjem

SLOVENCİ IN SRBSKO-HRVAŠKI JEZIKOVNI SPOR

Predaval bo dr. Srečko Baraga

M E D D O B J E

L. X, št. 1-2

VSEBINA:

Poezija: Milena Šoukal, BESEDA; Karel Mauser: PESMI

Drama: T. S. Eliot - Fr. Papež, UMOR V KATEDRALI

Proza: Vinko Beličič, SONČNICE; Ruda Jurčec, POSTSKRIPTUM II - BOG OHRA-
NI... BOG OBVARI

Eseji: Tine Debeljak, IVANA FRANKO-
JA PESNITEV "IVAN VIŠENSKIJ" IN NAŠA
POKONCILSKA SODOBNOST; France Dolin-
nar, Dr. JANKO KRALJ V RIMU 1943 -
1944; Jošt Žabkar, O RAZVOJU META-
FIZIKE

Knjige: Marijan Marolt, SLOVENSKO
SLIKARSTVO; France Papež, GLOSA O
RUDE JURČECA KNJIGI "SKOZI LUČI IN
SENCE", II. del

Kronika: Martin Jevnikar, SLOVENSKA
KNJIGA V LETU 1965.

SLOVENSKI MOTIVI V FRANCOSKI LIRIKI

Pred nekaj leti je založba Edition du Verbe v švicarskem Marinu (Neuchâtel) izdala pesniško zbirko Jeana Golaya "Le Chant de Ljubljana". Zbirka je povečini svojih verzov posvečena slovenski prestolnici. Pesnik je arhivar mestnega muzeja in je sedaj pri isti založbi izdal novo zbirko z naslovom "Les Chants d'Oslavja". Knjižica obsega manj ko dve poli in je v pesmih mnogo slovenskih motivov. Tako opeva naš Kras v pesmi "La Bas", druga daljša pesem pa je posvečena ljubljanskim žalam. Zanimivo, da doslej še noben slovenski pesnik ni porabil motiva žal, Francoz v Švici pa je o njih napisal 70 verzov. Ob koncu je dodal kratek esej o Plečnikovih arhitekturi. Tretja pesem nosi naslov "Sava Bohinjka" z motom: „Slovenski dami, ki mi je dala svoj portret, posnet na bregu Blejskega jezera“. Švicarska kritika je zapisala, da izraža pesnik svoja doživetja z barvitimi metaforami in pesem o žalah „zapušča zares vtis neposrednega in globokega doživetja“.

TUJI TISK V LJUBLJANI

Dnevnik Delo je 9. avgusta zapisal, da so ljubljanski kioski dobro založeni z inozemskim tiskom. Pravi, da je kupcem na voljo 120 dnevnikov in revij iz raznih držav. Največ tiska prihaja iz zahodne Nemčije, Anglije, Italije, SZ, Avstrije, Francije, vzhodne Nemčije, ZD, Poljske, Češkoslovaške in Švice. Še najhitreje, z enodnevno zamudo prihajajo listi iz Avstrije in Italije, z dvodnevno dnevni tisk iz SZ, z desetdnevno zamudo (najbrž zaradi predhodne cenzure) prihajajo angleški in ameriški časopisi. Največ povpraševanja pa je po modnih revijah.

CORREO
ARGENTINO
SUC. 6

TARIFA REDUCIDA
R. P. I. 910730

CONCESION 4228

Chicago je čisto po ameriško sprejel eno izmed največjih skulptur Pabla Picassa. Nad 10.000 se jih je zbralo, ko so odkrili največji Picassov spomenik, to je 15 m visoko kovinsko konstrukcijo, sestavljeno iz jeklenih plošč in palic. Mestna občina je zanj Picasso plačala 100.000 dolarjev (35 milijonov pesov). Zaradi mnogih nasprotnih mnenj, doslej spomeniku še niso mogli dati imena. List "Chicago Tribune" je predlagal takšno ime: "Picassova grabežljiva kobilica" pesnica Gwendolyn Brooks, ki je lani prejela Pulitzerjevo, to je največjo ameriško literarno nagrado, je predlagala, da naj se spomenik imenuje "visoko hladen cvet, ravno toliko poln smisla in nesmisla kot vsak drug cvet v zahodnem delu sveta". Nekateri z bolj skromno fantazijo so predlagali, da naj se imenuje navadna ženska glava. Med slavnostnimi govorniki je bil eden, ki je v svoja razmišljanja vpletel naslednjo interpretacijo: "V teh dneh družbenih protislovij je čudovito biti priča zdravega protislovja, ki ga lahko v nas izzove umetniško delo. Lahko se misli križajo s simboliko in pomenom, toda med nami je pristno soglasno prepričanje, da je spomenik delo genija." Sledil je koncert krajevne filharmonije s skladbami klasičnih glasbenikov ter so med izvajanjem vdrli beatniki in s svojim razgrajanjem dali še svoj smisel protislovjem Severne Amerike.

DVE PICASSOVI RASTAVI V N. YORKU

New York je te tedne prizorišče jubilejnih razstav. Pablo Picasso je priredil razstavo svojih novejših del, newyorški umetnostni muzej pa je priredil Picasso razstavo kiparskih del.

CHAGALL — OSEMDESETLETNIK

Francoski slikar Marc Chagall (po rodu je Rus) je proslavil svojo osemdesetletnico v mestu Saint-Paul de Vence, ki ima "muzej na prostem". Osebo se je udeležil zelo bučne otvoritve, kjer so razstavili 150 njegovih del. Med gosti so bili slikar Maks Ernst, pesnik Jacques Prevert, filmski režiser in pisec filmske zgodovine Georges Clouzot.

ČRNO GLEDALIŠČE

V Pragi so lani ustanovili takomenovano "črno gledališče", ki je letos prišlo že gostovat v Jugoslavijo. Gledališče predstavlja kombinacijo igre, pantomime in kitajskega gledališča.

KONGRES SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI

Peti kongres svetovne književnosti je bil v Beogradu od 30. avgusta do 5. septembra. Iz raznih krajev sveta je prišlo nad 300 delegatov. Spored je obsegal obdelavo 155 referatov, recenzij in drugih razprav. Po kongresu so za tuje delegate priredili več turističnih izletov po Jugoslaviji.

GLEDAŠKI FESTIVAL V SPLITU

Letos je bil splitski gledališki festival v prvi polovici avgusta. Da bi bil bolj pripravljen, ga zadnji dve leti sploh ni bilo. Višek prireditve je bila uprizoritev drame Petra Weissa "Marat - Sade" v režiji Bojana Stupice.

Ko bi šlo za golo naštevaje avtorjev in del, bi pregled svetovne književnosti na enaindesedemdesetih straneh formata 11x15 cm resnično ne imel smisla. Sestavljenec bi bil le toliko izviren, kolikor bi njegov izbor bil oseben (a zato neobjektiven in praktično neuporaben); skromni obseg knjižice bi ga preveč omejil.

Geržinič se je lotil naloge s širšega vidika: važnejši kot enciklopedična informacija mu je bil uvod v študij književnosti, njen razvoj, periodizacija, oznaka dob in stilov. Oznake stilov so pri Geržiniču jasnejše kot v skoraj desetkrat obsežnejšem Sušnikovem Pregledu svetovne literature. "Potrebno je, da znaš pisca postaviti v pravo dobo in veš, v čem je njegova pomembnost ali značilnost," pravi Geržinič. Zato pri avtorjih ne navaja letnic. Dasi bi abecedno kazalo imen utegnilo priti prav temu ali onemu, ki bo pri drobnem Geržiničevem Pregledu obstal, je za delce značilno, da takega kazala nima. Besedilo je strnjeno, po sami zunanji razporedbi je razvidno, da Geržiniču ne gre za "zgodovino literatur" (primer Sušnik), temveč "zgodovino literature". Sušnikova moč je v oznaki posameznih avtorjev, Geržiničeva moč je v organski opredelitvi dob.

Zaradi preglednosti Geržinič deli vsako dobo glede na literarne zvrsti, v vsaki od teh pa potem skuša dati vzporeden razgled preko vseh narodov po njihovih najvidnejših predstavnikih. Tudi v tem se bistveno razlikuje od Sušnika. Pri Sušniku je vsak narod obdelan posebej in v strogem kronološkem zaporedju, Geržinič si je izbral primerjalno metodo, avtorji se mu luščijo iz dobe, posamez ali v skupinah, z njimi stilna struja narašča in upada.

Dasi se Geržinič zavestno odreče prepodrobnemu navajanju avtorjev, je pregled v tem pogledu le preveč asketski. Žal je število imen skrceno na najvidnejše in najznačilnejše zastopnike ter vsak odpravljen s čim krajšo in jedrnaterejšo oznako. Za Sušnika je bila uvrstitev takega imena mnogokrat odločilna okolnost, da smo imeli avtorja v slovenskem prevodu, vendar v tolikšni kopici imen celotne podobe to ni spremenilo. V Geržiničevem Pregledu bi malce opaznejša samevoljnost v izboru imen utegnila porušiti ravnovesje. Umljivo pa je, da je poseben poudarek na Slovencih in Slovanih sploh, saj jih slovenski študent v zamejstvu — knjižica je v prvi vrsti njemu namenjena — ne bo zlahka našel v tujejezičnih priročnikih.

Znanstveni vidik je Geržiniču vodilen in ga poudari v bibliografiji. Ker pa je Pregled namenjen mladostniku, je pisec hotel vnesti še odločen svetovnonazorski in moralni vidik. V uvodnih napotkih opozarja na nevarnosti, ki preže na bralca tudi v nekaterih najpomembnejših literarnih umetninah. Geržinič mrzi "laično" šolo, odtrgano od moralnih in idejnih problemov.

Dobro jed včasih pohvalimo z besedami: Ima samo eno napako, da je je premalo. Isto velja za Geržiničev Pregled.

Delo je izšlo kot izredno izdanje Slovenske kulturne akcije.

K. R.

GORIŠKO LITERARNO SREČANJE „MITTELEUROPA“

Že nekaj let se za konec poletja srečujejo v Gorici pisatelji iz držav Srednje Evrope. Na letošnjem srečanju so razpravljali o razvoju sodobnega romana po letu 1945. Probleme romanopisja v domovini je obravnavala pisateljica Mira Mihelič, predsednica Društva slovenskih književnikov. Šele konec septembra je izšlo njeno poročilo o tem srečanju v ljubljanskem Delu; vendar ne govori o svojem referatu (najbrž bo objavljen v Sodobnosti). Pač pa podaja nekaj ostrih opazovanj. Pravi, da je med italijanskimi pisatelji in publiko, zlasti mlajšo, vzbudilo negotovanje, ko je kritik profesor Bo postavil na prvo mesto pisatelja Lampedusa in Moravio. Mlajši so Moravio odrekli tolikšen poudarek. Zagovorniki modernejših tokov so po mnenju Miheličeve preveč podčrtavali pesimizem, vendar se je tudi v poročilih o položaju nemške književnosti v Nemčiji in Avstriji uveljavljalo enako malodušje o usodi sodobnega romana. Glavna značilnost sodobnega romanopisja bi naj bila v borbi z raznimi podobami resničnosti, kakor se prikazuje predvsem v nemiru in stiski sodobnega človeka. Vendar po mnenju slovenske pisateljice Mire Miheličeve "sodobni roman ni v krizi, ker je prav na tem srečanju v Gorici zamogla priti do prepričanja, da je prav roman tista literarna zvrst, ki s svojo široko in kompleksno obliko lahko zajema mnoga protislovja, neštete nadrobnosti ter probleme sodobne družbe, da je torej umetnost, ki je v današnjem času človeštvu najbolj potrebna in sodobnemu razvoju najbolj ustreza".

Miheličeva je bila v Gorici kot uradna predstavnica slovenskega slovstva, posebej proze. Priznava, da je poslušala predavanje prof. dr. Martina Jevnikarja, ki je na tem kongresu govoril o slovenskem slovstvenem delu in ustvarjanju v zamejstvu v času po letu 1945, torej o slovstvu, ki je bilo v nedavni izdaji SM v Ljubljani v debeli knjigi Slovenska književnost 1945-65 popolnoma prezrto, razen imen Pahorja in Rebule. Miheličeva omenja, da je profesor Jevnikar o "slovenski literaturi v zamejstvu izpolnil, se pravi na tržaškem ozemlju in na Koroškem, nalogo omembe slovenskega slovstva na tem ozemlju, ter predstavil dve vodilni osebnosti te literature, Borisa Pahorja in Alojzija Rebulo v primerjavi s sodobnimi tokovi". Oba sta že poprej prejemala ljubljanski režimski placet, vendar so zamejski listi na Tržaškem poročali, da je prof. Jevnikar govoril o vsej slovenski zamejski literarni tvornosti — to je tudi emigrantski po drugih kontinentih. Toda tega Miheličeva ni slišala...

Tudi to je potrdilo nemira in stiske — za optimistično presojo njenega ravnanja pa ni nobenega razloga, saj je znano, kako daleč sega roka komunistične cenzure in policije.

Vinko Brumen

Čučni odstavek poglavja o Krekovem pisateljevanju iz rokopisa knjige SRCE V SREDINI, za petdesetletnico njegove smrti.)

Če skušamo obrniti pogled na vse Krekovo obširno pisateljsko delo, bomo pač mogli ugotoviti, da je imelo troje virov ali služilo trem potrebam njegovega celotnega dela.

Najprej je Krek bil pesnik v tem smislu, da ni samo rad bral pesniške stvaritve, ob njih užival in jih tudi z navdušenjem posređoval drugim, ampak da je čutil potrebo in moč dajati izraza tudi lastnemu umetniškemu doživljanju z oblikovanjem slovenske besede. Za šalo in oddih ali v igri je rad s svojimi prijatelji tekmoval v pesnjenju. Da je predlagal te vrste tekmo, je pač moral čutili potrebo po takem izživetju. A moglo se je tudi zgoditi, kar nam tako lepo opisuje v svojih spominih na Kreka njegov prijatelj J. Abram, da se spleča navesti v celoti: „Nekoč se vrne domov čez Jelovico — tam nekje od Kroke. Preplezati je moral zelo strmo pobočje, da se je vzel na Črni vrh (1307 m) nad Kropo ali na Gregorjevec (1137 m) nad Kamno gorico; morda je bila tudi kaka druga točka, imena ne vem več. Spominjam se pa iz Janezovega pripovedovanja, da pada od tam gori svet zelo strmo v savsko dolino in da se nudi od tam silno lep in razsežen razgled po Gorenjski.

Pravil mi je že velikokrat o onem robu in da ga je tam vsakokrat čudovito prevzelo, da se kar ni mogel ločiti od njega. Ta dan se mu je pa prelilo navdušenje v pesem in vidno je bil sam s sabo silo zadovoljen. Komaj me ugleda, me napade z vso razposajenostjo: „Danes me pa že ne posekaš, čeprav se na glavo postaviš — pa še vse tiste pesmarje privleci, z županovim Otonom vred — vse poženem čez Jelovico, da poskačejo drug za drugim v Kropo med kovače!“

In z vso toploto mi je jel na novo opisovati oni znameniti rob ter deklamirati pesem, ki jo je bil zložil oni dan na njem. Kar na pamet, napisal je še ni bil. Tekla je ko gorski vrelec, srebrno zvonko, zdaj pa zdaj so ritem in rime padali ko mogočeno slap — toliko se še spominjam in pa še tega, da je bilo v pesmi vse personificirano, da je vse živelo in pravcato bruhalo divji zanos orjaške ljubezni do prekrasne domovine...

Jaz pa sem zadivljen zijal vanj, končno pa ga pozval, naj pesem napiše. Zdi se mi, da jo je tudi res napisal. Jaz pa, trikrat tepec, še danes ne vem, kako da se nisem pobrigal za prepis! Morda jo pa le še ima kateri izmed pokojnikovih prijateljev — v Kropi ali kje drugod.

Dostikrat mislim na to pesem, a nikakor ne morem reči, ali je bila kdaj objavljena ali ne. Bržčas ne...“¹

Kadar je Krek prišel v tako stanje, kakor ga tukaj kakih 20 let po dogodku opisuje Abram, je pač bil pravi pesnik. Seveda, pri svojem delu se ni mogel posvetiti izdelovanju svojih pesniških izrazov in so tudi njegove pesmi in drugi njegovi spisi, kakor ugotavlja I. Dolenc, prečesto kazali jasne znake improvizacije.²

Drugi vir Krekovega pisanja je bila potreba, da se sam dokoplje do pravičnega spoznanja, da odkrije resnico o stvari, ki ga je zanimala. V vsakem svojem delu je bil v tolikih stvareh pravi novotar, da si tega ne moremo drugače razlagati, kakor da je moral zelo mnogo študirati in razmišljati. Tudi če ne bi drugače vedeli, bi morali to domnevati. In na več mestih te knjige smo omenjali, kako se je Krek s študijem pripravljal na svoje delo. Tako je nastal marsikak njegov spis in zlasti moremo v tej zvezi omeniti njegove „Črne buke“, njegov „Socializem“, njegovo brošuro o „Splošnem zavarovanju“ in gotovo še kak drug njegov manjši spis.

Četudi kakor pesnik Krek tudi ni bil čisti znanstvenik, četudi je, kakor so ugotavljali njegovi kritiki in prijatelji, prevečkrat v svojih spisih dal spregovoriti tudi svojemu srcu,³ moremo pri tem vendar govoriti o Krekovem znanstvenem delu. Znanstvenem vsaj v viru in po namenu: Kreku samemu je šlo za to, da odkrije resnico, da se najprej dokoplje do jasnosti. Resnično pa se dokoplje do jasnosti šele, ko izsledkom študija najdemo tudi zadovoljivega izraza, kar se najbolje izvrši, ko se zapišejo. Tudi zaradi tega je Krek pisal.

Tretji vir Krekovega pisateljevanja pa je bil v potrebi, da svoja spoznanja posređuje tudi drugim. Bil je, kakor pravi H. Tuma, velik učitelj slovenskega naroda.⁴ Vedel je, da se približujejo veliki dogodki, ko bo narod moral vzeti svojo usodo v lastne roke, a da mora biti za to tudi pripravljen. Zato ga je učil in pripravljaj.

Njegovo učenje je izkazovalo razne stopnje. Najprej je pripravljaj na javno delo svoje gojence v bogoslovju in druge dijake, kakor npr. visokošolce v znanih tečajih pri Sv. Joštu. To je bila Krekova visoka socialna šola. V izobraževalnih in drugih društvih, posebej še v strokovnih in zadrugah, je razširil svoje učenje na širše plasti ljudstva in bi v tem mogli videti nekako srednjo socialno šolo. Na svojih shodih in pa v neštetih časopisnih člankih

(Dalje na 6. str.)

Vsako poletje prireajo v Ohridu poseben glasbeni in umetnostni festival. Letošnji je dosegel vrhunsko raven z izvedbo Hrističevega baleta „Ohridska legenda“. Pri glasbenem delu so sodelovali še Svjetislav Rihter, Andre Navara, Heriškalina Čerut-Stefanska, Leonid Kogan, ameriška sopranistka Felicia Weatheron, prvakinja škopske opere Ana Tofovski-Lipša in mnogi drugi. Hkrati je bila za goste pripravljena posebna slikarska razstava.

UMETNOSTNI PAVILJON ADRIA V NEW YORKU

Na pobudo slovenskega umetnostnega zgodovinarja in kritika Zorana Križičnika je bila na aveniji Madison v centru New Yorka odprta stalna galerija Adria, kjer bodo odslej razstave umetnikov narodov Jugoslavije in sicer jih bo v nekaj mesecih tja do pomladi nad deset. Namen galerije ni samo nuditi ameriški publiki dela reprezentativnih jugoslovanskih umetnikov, ampak tudi vplivati na obiskovalce, da bodo umetnine kupovali in sicer po najbolj dosegljivih maksimalnih cenah. Ker je ameriško občinstvo izredno dobro razpoloženo za dela avantgardnih smeri, bodo v „Adrii“ za uvod razpostavljena dela modernih struj in bo izmed Slovencev razstavljal Jože Bernik. Nekaj časa bodo kazali tudi dela takozvanih naivnih umetnikov. Newyorška kritika je novo galerijo prijazno pozdravila in je ugledni kritik Jay Jacob z začudenjem zapisal besede: „Le kako je bilo mogoče, da nam je bila ta dinamična in izvirna umetnost toliko časa nepoznana.“ Opozorjen na to hibo je newyorški Muzej moderne umetnosti sklenil pripraviti v svojih prostorih posebno razstavo jugoslovanske umetnosti, kjer bi bilo nad 170 del in po dveh mesecih razstave v New Yorku bi šla na potovanje po vseh središčih v ZD in nato še po nekaterih državah Južne Amerike.

UMETNIŠKO SREDIŠČE V NEW YORKU

Kompleks poslopij na robu newyorške umetniške četrti Greenwich Village bodo preuredili v državno središče za likovno umetnost. Del poslopij na robu bodo prezidali v stavbe od 3 do 13 nadstropij. Dela bodo končana v dveh letih. V novih prostorih bodo uredili nad 500 ateljejev in stanovanj za likovnike in njihove družine. 8 milijonov dolarjev za obnovo bodo darovala razna javna in zasebna podjetja in ustanove.

NAGRADA ZA NAJBOLJŠI SCENARIJ

Letošnji kongres filmskih scenaristov je bil v Moskvi. Redne letne nagrade za najboljši filmski scenarij so podelili Gerardu Curyju za scenarij filma „La grande vadrouille“ (Veliki potepuh) ter adoptatorjem tega scenerija Danielu Thompsonu ter Marcelu Julianu.

MEDNARODNI SIMPOZIJ O DRŽIČU

Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu je sredi avgusta sklicala v Dubrovnik jugoslovanski in mednarodni simpozij o Marinu Držiću. Iz Zagreba so predavali Krleža, Frankeš in Matokvić; iz Ljubljane je prišel dr. Bratko Kreft, od drugod iz Evrope je prišlo enajst predavateljev, iz ZD pa šest. Obsežno literarno gradivo bo objavljeno v posebnem zborniku.

Deseti kulturni večer

POKLIČANOST VSEH K SVETOSTI V CERKVI

O pokličnosti vseh k svetosti v Cerkvi je v soboto 7. oktobra na desetem večeru Kulturne akcije predaval g. dr. Alojzij Starec.

Predavatelj je najprej nakazal zgodovinski razvoj nauka. Poudaril je, da je jasen Kristusov nauk skozi stoletja zatemnjevalo več napačnih gledanj: pretirani racionalizem, pozaba svetega Pisma, oddeljenost od liturgije, individualizem, janzenizem, napačno pojmovanje mestanove.

V drugem delu je opisal potek koncilskega razpravljanja.

ništva in pomanjkanje ascetičnih del za razne Jedro predavanja pa je bila obdelava 5. poglavja dogmatične konstitucije o Cerkvi. Vir in vzor in cilj svetosti, h kateri smo vsi poklicani, je Kristus in v Kristusu naše združenje z Bogom. Krst je v moči poveljane Kristusa naš „transitus“, naša „pasha“ naša individualna vključitev v tisto novo in večno zavezo, ki je bila na očestveni način sklenjena s Kristusovo „pasho“.

Svetost, ki prihaja v nas po Kristusu, s Kristusom in v Kristusu, ni torej nekaj statičnega, ampak silno dinamičnega. Teži po vedno večji notranji podobnosti s Kristusom. Za uresničenje tega pa sta potrebna dva činitelja: Sv. Duh in naša z božjo pomočjo okrepljena volja.

Pota, po katerih do cilja hodimo, so pa nujno različna in mnogovrstna. Mnoga so tudi sredstva na poti k svetosti, a prva in najpomembnejša je ljubezen. Najvišja oblika ljubezni, ki je vez popolnosti, pa je tista, ki se izraža v trpljenju in žrtvi življenja.

Po predavanju je bila debata. Večer je vodil v imenu teološkega oddelka p. Alojzij Kukulica, ki se je ob koncu še posebej zahvalil predavatelju in številnim navzočim.

UKRAJINSKA SKUPNOST v Buenos Airesu je v nedeljo 8. oktobra proslavila petdesetletnico oklica samostojne ukrajinske republike, ki je trajala od februarja do konca oktobra 1917. Za Slovensko kulturno akcijo se je prireditve udeležil predsednik Ruda Jurčec.

— Založba Svobodna Slovenija je izdala te dni povest Marijana Marolta „Rojstvo, življenje in smrt Leopolda Kavška“.

TONE FAJFAR O EDVARDU KOCBEKU

Tone Fajfar je pri Cankarjevi založbi v Ljubljani izdal knjigo spominov „Odločitev“ na dobo svojega delovanja v OF, in se postavlja za voditelja krila tistih krščanskih socialistov, ki so bili levo, proletarsko krilo tega gibanja (po letu 1945 je Fajfar skupno z Marjanom Brecljem uradno zaprosil za članstvo v komunistični partiji). Napetost med intelektualci in delavci v krščanskem socialističnem gibanju je bila vedno prisotna že pred drugo svetovno vojno, kakor je bilo sicer dejansko že v vsem socialističnem gibanju in je še danes (gonja partije v Sovjetski zvezi proti književnikom) ter ji daje Fajfar jasno razložitev že takoj po prvih stvkih, ko na str. 19. piše: „Krščanski socialisti v OF so v prvem času imeli svoje interno glasilo Slovenska revolucija. Medtem ko ima prva številka splošen frontovski značaj, dobivajo naslednje številke ... zelo ideološki prizvok Kocbekovih nazorov o nalogah katoličanov v revoluciji, raznih dilemah, ki jih je predvsem čutil sam Kocbek. Ti sestavki so pisani tako nabrekli moralno-filozofsko, da so bili preprostim ljudem in zlasti delavcem — krščanskim socialistom, jedru krščanskih socialistov tuji in težko ra-

NEKAJ OBROBNIH MISLI OB REŽIJI SIMČIČEVE IGRE „KRST PRI SAVICI“

Nikolaj Jeločnik

Na Krst me vežejo spomini mladih nog.

V tretji nam je bil za profesorja slovenščine dodeljen Ivan Pregelj, le nekaj mesecev, preden so ga znanivci in glasniki jugoslovenstva, belgrajstva, čaršije, pl. ganjavci slovenske zastave, ki so nas obmetavali z „zadnjimi ostanki pasjega plemena“ in nam trgali Cankarja iz šolskih čitank, predčasno upokojili, ker jim je s svojim slovenstvom nadležan... Poleg vse bogatije znanja, spoznanj in novih stvari, ki nam jih je buteem odpiral s svojim vesoljskim razgledom, nam je Pregelj kril tudi Prešerna. Mnogim, meni prav gotovo. Za kraj šolskega leta nam je šolsko nalogo velel v prozi napisati sloviti Črtomirov nagovor na vojščake iz Uvodu v Krst. Kako majhni smo bili, kako zares šolske, šolske, šolske so bile naše naloge. Pri vseh tridesetih ali kaj je ni bilo, ki bi bila vredna, da bi jo pisec pred razredo naglas bral, kot se je to prej vedno prigodilo najboljšemu spisu. Še ga vidim Ivana Tolminskega, kako je zrasel pred nami, četudi je bil po postavi droben in majhen, je stopil na kateder, z nekakšnim prezirom vrgel zvezke na mizo: tako je brez besed zadosti zgovorno povedal, da so naloge zanič. Potem je velel pisati popravilo: poprava pri njem je bila vselej njegov diktat: kar naj bi študentje napisali, sam stvarjal in prednašal, s povdignjenim glasom, z dvignjeno desnico, z nekakšno v drug, nam tako odmaknjen svet zazrtimi očmi. Še mi zveni prvi stavek, ki ga izgovoril, težko ga pozabiš: „Bratje! Junaki!“ Samo to dvoje, dva vzklika, dva tako preprostih, tako zares človeških besed. In vendar je z njimi v trenutku pričaral pred nas Črtomira in Ajdovski gradec in junake in Valjahunovo moč in vihar in strah, ki „krog vrat na pomoč zavpije...“, in kataklizmo usode in...

Meni vsaj je dal Pregelj s popravilo tiste šolske naloge o Črtomiru ključ za Prešerna. Poslej sem se začel z nekakšnim svetim strahom bližati pesniškemu svetlojenju iz Vrbe. Poslej sem se tudi znova in znova vračal k Uvodu in v Krst in sp. k Uvodu, dokler mi ni petošolcu Ferdo Kozak, ki je nasledil Preglja pri slovenščini velel, naj naštudiram ves Krst — na pamet... Sem ga, v dobrih dveh tednih, sem mu ga moral posebej prednašati, samo zanj: takrat sem prvič zares igral pozornim poslušavcem, pred izurjenim in kritičnim gledavcem, igral Krst, ves, začetka do kraja. To je bilo po šoli. Ko sem šel sam po tihih hodnikih, je bil v srce začetek. Morda se je takrat nezavedno spočelo, kar v teh dneh vnašam v predstavi Simičeve igre, ki jo pripravljamo. Ob pripravah na bližnjo uprizoritev se mi sp. in spet spovračajo te mladostne, študentovske zgode. Obakratno srečanje s Krstom naj pri Preglju, naj pri Kozaku, daje zdaj svoj sad. Hvaležen sem obema, čet. ne bosta teh vrstic brala, ker sta oba že „unstran Karonovga broda...“. Pa n. bo za lepo misel, obema v opombo.

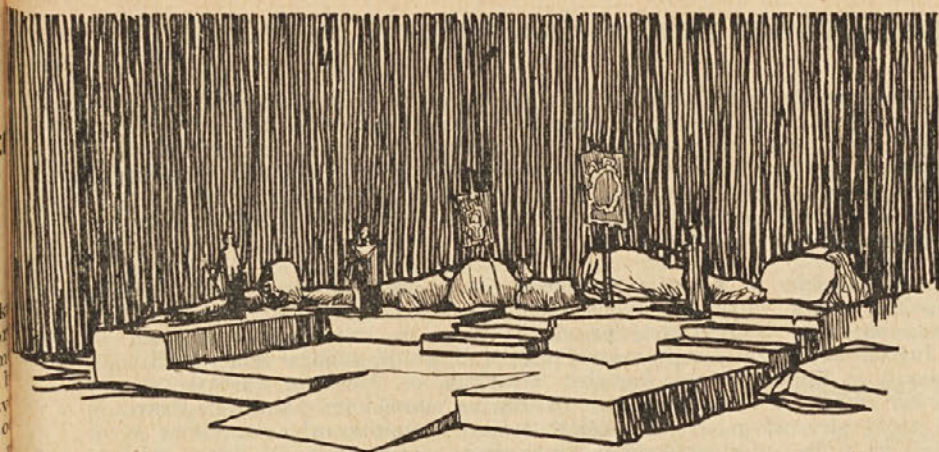
Z Zorkovim „Krstom pri Savici“ sem se v prvo srečal med vojno, ko mu je breto za opero, ki jo je komponiral Matija Tomc, tiskal Tine Debeljak v Slovenčev koledarju. Drugič sem ga bral deset let pozneje, že v zdomstvu, ko so mu Katoli misijoni tiskali ne več operni libreto, marveč prvo gledališko besedilo za odr. igranje, tisto, ki so ga tako uspešno uprizorili na Repentabru nad Trstom, prostem.

Tretjič se srečujem z njim zdaj, ko skušamo slovenskemu gledavcu v Buenos Airesu predstaviti dokončno obliko Simičeve stvaritve, potem ko je šla čez toront in mendoški oder, mimo ponovne letošnje predstave na Repentabru. Dokončno obliko pravim, ker odrski tekst, ki je predlanski izšel v knjižni obliki, je kot, kot bi letnicah sodil, plod dvajsetletnega snovanja, dela, stvarjanja in prenašanja.

Simičeva igra — sam jo imenuje igra — je v scenični okvir povezan niz dogodkov in dogodb, življenjskih usod in sporov človeških značajev, ki jim je vir in za. tek, spocetek in vodilo prej in poslej genialna Prešernova pesnitev. Morda je pr. ta zvestoba Prešernovemu epu in njegovi osnovni črti tisto, kar Simičevi stvar. ne dovola pravnega dramatičnega zagona in pogona, četudi ne na škodo predst. Nasprotno: s tem, da Simič ni ustvaril drame, tragedije, samostojnega Krsta pri Savici, marveč je ostal zvest Prešernovi zasnovi in namesto klasičnih dramskih ob. predstavlja gledavcu le scenično upodobljene spore, zaplete in razplete Prešern. pesnitve, nam je posredoval izvorno gledališko delo, ki ima za gledavca in igra. in še posebej za režiserja svojski čar. Vnašanje novih oseb v znano zgodbo ljube. med Črtomirov in Bogomilo, njune tragedije, zle sreče in slednjič odrešenja veličini in čudežu Bogu zavezane deve, popestri, požlahtni in zaglobi pog. l. oba glavna junaka. Pa naj je to že vojaško izklesani lik vojvode Valjuna, ali ali. liničnega mladca Gojmira, tragična žrtev Črtomirove dušne razklanosti, kot Plunkarja, ki se v baladni noči Ajdovskega gradca razraste v pravno podobo vi. starodavne grške tragedije. Ta Simičev dramatični napon s povezanostjo in pre. stanjem različnih značajev, ki so včasih nakazani le z bežno potezo, pa vendar p. pričljivo, pridvigne tudi osnovno misel igre, ki je sprava med brati Slove. v žrtvovanju in ljubezni ob jutru nove, krščanske ere slovenskega rodu.

Šest je slik, prizorov, ki povedajo gledavca v svet Bogomile in Črtomira. B. so to scenični črteži, kot zaključeni prizori: globoke impresije, ki blisnejo m. gledavčevih oči, ga ne utrjujejo z dolgovznim psihologiranjem in modrovanji s. nega gledališkega iskanja, a ga vendar vzmirajo dovolj in dramatsko vzb. da se lahko po moči lastnega doživljanja in doživljanja vzpne v višji, pravilni. poezije in teatra, kjer naj ga zajame in prevzame resnična gledališka katarza.

Na vencu teh šestih podob smo gradili tudi scenični okvir bližnji predst. Sceno je po režiserjevi zasnovi zamislil in izdelal eden priznanih mladih argentins. scenografov, absoluten Višje šole za scenično umetnost v Teatro Colón. And. Díaz de Mendoza je iz zasnove, ki smo mu jo nakazali — in v naši režijski zam. je zasnova Ajdovski gradec, vir in sprožilo Črtomirove in Bogomiline, vseslovens.

Andrés Díaz de Mendoza, Črtež za sceno Ajdovskega gradca v Simčičevi igri „Krst pri Savici“

tragedije bratskega spora in krvi! — izpeljal sceno iz začetne rožnate luči, mimo blažnih sivih dni tegobe, vojne in nezdod, do poslednje apoteoze s prizorom Črtomirvega krsta, ki mu botrujeta Bogomilina ljubezen in odpoved. Ajdovski gradec je nakopičena gmota, nagnite ruševine, mrtvo kamenje in skaljč, ki stiska in duši — v sceni je ta podoba očitna —, je poganska tema in vihar v dušah. Bled v ljupeznih in Bled v veri je otok miru, otok vere, upanja, živosti, življenja. Da Črtomir poseže resnični otok miru, kjer božji križ steza svoje roke v nebo, mora v povezavi nevidnim Bogom, ki ga sluti sprva nezavedno, a slednjič zavedno, streti začarani krog in obroč Ajdovskega gradca; skozi gozdove pete slike mora za svitom jutra, ki ga v šesti čaka ob Savici, da dopolni Bogomilino obljubo in izpolni poslanstvo, ki mu je Savlu-Pavlu dodeljeno od zgoraj, poslanstvo, ki ga tik pred krstom — vedno v naši zamisli — čudežno doume in sprejme z veseljem srcem.

Režiser in scenograf sledita tej osnovni zamisli in ji skušata najti odgovarjajoči izraz, živo podobo z naglim menjavanjem prizorišča, ki se kaže bolj v abstraktnih kot konkretnih črtah, realno sicer, a vendar poetično pridvignjeno, stilizirano, bolj nakazovano kot nakazano — vse pri odprtem odru; z dinamiko igranja, z inčim podajanjem drame, ki se odigrava v dušah, z realističnim, pa vendar pridvignjenim igralskim prednašanjem: nevarna kleč za igravca je tod verz, naj bo Simčičev, naj Prešernov, ta še posebej! Posebna vloga je odkazana svetlobnim učinkom, ki tokrat nimajo, kot celotna scena ne, zgolj dekorativne naloge, marveč so celotna vsebinska plat cele predstave; isto velja za glasbeno spremljavo. Oblike tu niso zgodovinsko dognane noše, marveč stiliziran krog, ki naj poudari značaj osebe, katero igravec predstavlja, v barvnih tonih pa njegovo notranjo dramo in vzdušje.

Tako naj bi šla ta predstava mimo gledavčevih oči kot barvita, plastična, v slovedni gledališki gradnji in podobe impresionistična freska, z baladno grozotnostjo in čisto dvignenostjo, kot fragment, drobci z mozaika slovenskega pokristjanjenja, isti naj v mnogočem pobudi nove misli in osvetli mnoge značaje.

Naša predstava nima namena prikazovati slovensko zgodovino na odru. To nalogo prav vdano in spoštljivo prepuščamo kronistom in zgodovinarjem. Priložnostni poročevalci, ki po predstavi očitali in oponašali predstavljateljem zgodovinske netočnosti, anarhizme in podobne naglavne grehe, kot se je pri naših predstavah to že ponovno zgodilo, naj se zaveda gornjega; zraven pa še, da teater in zgodovinske niste sodni ustvarjalni veji, marveč delata in delujeta po docela različnih zakonih. Čez vse pa velja, kar je bilo po velikih dramaturgih in gledališnikih že zadosti pribito: naloga gledališča ni upodabljanje zgodovine, marveč predstavljati konflikte človeških značajev, ki tkó in pno dramatično dejanje; biti svoji dobi in času zrcalo in odtisk, pravi samo videz resničnosti, ne pa resničnost samo. Gibalo in cilj gledališke umetnosti je človek, prav zato je teater od vseh človeku najbližja in najbolj njegova umetnost. Človek pa je človek, po duši in po srcu vedno človek in nič več kot človek, pa naj danes, naj pred tisočletji, naj čez tisoč let...

In prav za človeka, za slovenskega človeka v stiski časa in stiski lastne razkladosti gre v Krstu pri Savici. Za Črtomira, ki je oče novega, krščanskega slovenstva. Bogomilo, ki je s svojo žrtvijo in odpovedjo, z bolečino svoje osebnosti žalost, z visoko zmago svoje žive vere bakla in blisk v temo sodobnega Ajdovskega gradca. Vse Slovence, Valjahunove potomce in dediče, ki so meč zamenjali za plug in bojno čelno za godčevo plunko poezije in vere v zmago lepote v radovoljem obsevu križa, ki so nam ga prinesli Modest in njegovi. Res so osebe Prešernovi junaki, res so igralske podobe Simčičeva stvaritev, a ti junaki, ki bodo v Prešernovi in Simčičevi sediši spregovorili na odru, so junaki našega časa, zdaj in tukaj, sta Črtomir in Bogomila danes, z dušno zornostjo in problematiko sodobnega slovenskega človeka do in v svetu. Svojo žalost doživljata, kot bi jo danes, tu, med nami doživljala. Nje odločitve in sklepe delata, kot jih sodobni človek stori. Njuna stiska je stiska naših dni in njuna zmaga je vera v vstajenje slovenskega pokoncilnega človeka.

To hotenje, prikazati v Bogomilini in Črtomirovi in Valjahunovi in Duhovnovi Gojmirovi podobi nas same z vso nam lastno in nas morečo problematiko, je bil prvotni in prvi namen režije. Vse scenično prikazovanje temu služi, iz tega živi.

Če smo svoj namen dosegli, bodo povedali kritični poročevalci, ki prav gotovo grajo ne bodo štedili, kot gotovo v pohvalah ne bodo preskromni. A ne da bi hoteli prednjačiti z zagovori in uroki pred žlahtno kritiko, ki si jo maro vsakič ustvarjavec iz srca želeli, sklepamo gornje misli in opombe z Drabosnjakovo besedo:

Mi ne igramo, da bi čast imeli ali da bi hvalo od ljudi želeli; vsa čast bomo mi Bogu dali ino ljudem za ekzempl igrati!

zumljivi. Kocbekove ideje, da razširi področje skupine od krščanskih socialistov... na vse krščansko ljudstvo in da si naloži ambiciozno nalogo voditi in prepeljati slovenske katoličane na napredne pozicije in navsezadnje obdržati to idejno vodstvo tudi v porevolucionarnem razdobju, vse to je povzročalo ves čas osvobodilnega boja mnogo trenja s komunisti, ki so se bali objektivne nevarnosti, da bo postala krščanska skupina nova klerikalna stranka, ki bi v njej lahko prevladala stremljenja politično zaostale množične baze, na katero se je obračal Kocbek in njegov najožji krog... Videti je, da je KPS takrat precenjevala pomen Edvarda Kocbeka in podcenjevala vlogo krščanskih socialistov glede vpliva na ljudske množice... Kocbekova zamisel pa je bila zlasti katoliška nazorska skupnost, ki naj v nekem smislu nadomesti staro klerikalno stranko, seveda s pridobitvami in spoznanji narodne in socialne revolucije. Kocbek je hotel reševati slovensko krščanstvo v prihajajočem razdobju, krščanski socialisti pa so hoteli socialno revolucijo in enotnost delovskega razreda. V tem hotenju je tudi dvojnost tako imenovane krščanske skupine v OF. Delavsko krilo je šlo brez pridržka v ustvarjanje enotnosti... delavstva kot razreda... medtem ko je Kocbek stalno vzdrževal napetost na nazorskih in moralnih vprašanjih ter hotel ustvariti protitež partiji in dialektičnemu materializmu. Ta nasprotja so se razvzvala šele nekaj let po vojni...

Fajfarju je pri tem ušla druga resnica, ki je npr. v ruski politiki vidna že od oktobra 1917, pri nas pa dejansko že od Bleweisovih časov, in sicer borba med strankinimi funkcionarji - aparatčiki ter kulturnimi delavci - utemeljitelji ideoloških osnov kulturnega in političnega narodnega oblikovanja. Takozvana zgolj „delavska enotnost“ je v vseh kom. partijah samo kritika za totalitarnost idejno revnih strankarskih funkcionarjev - aparatčikov v borbi proti razvoju idejnih tokov. Fajfar se moti, če pravi, da „so se nasprotja razvzvala po letu 1945 — to je po vojni“ (str. 109) in danes je temu dokaz razvoj v vseh strankah, tako na vzhodu, kakor na zahodu; ravno ta napetost je verjetno edini pogoj za osvojitve pravih svoboščin za človeka in vse človeštvo. Ko je vstopil v partijo, se je Fajfar že podredil diktaturi in disciplini aparatčikov, ki so povsod nujno prava coka za resnični napredek in rasti duhovnih vrednot. Kocbekova krivda pa je — in je še (glej Listina), da je usodo slovenstva podredil ciljem marksistične revolucije.

— Zbori, solisti in tolkavci Slovenske filharmonije so imeli v okviru turneje po Italiji koncert tudi v Turinu, kjer so v veliki dvorani konzervatorija Giuseppe Verdi pod vodstvom Sama Hubada nastopili s Tretjim Bachovim Motetom in „Svatbo“ Igorja Stravinskega, verjetno zaradi teh, v Italiji zelo redko izvajanih skladb. Italijanski kritiki so z velikim poudarkom hvalili stilno izvajanje orkestra in temperamentno dirigentovo interpretacijo Stravinskega z odličnimi gosti.

— Univerza v Kentuckyju, ZD, je letos organizirala dvajseto srečanje za študij tujih jezikov. Prof. Elizabeta Pribič je bila povabljen, da predava o problemih slovanske akcentologije. Zborovanje znanstvenikov je bilo 21. aprila v Lexingtonu, v Kentuckyju.

KMALU BO MEDDOBJE DOTISKANO. — STROŠKI NARAŠČAJO, PROSIMO, PORAVNAJTE ZAOSTANKE IN PRISPEVAJTE ZA TISKOVI SKLAD GLASA!

Na letošnjem festivalu v Salzburgu je dirigiral Musorgskyjevo opero „Boris Godunov“ Herbert von Karajan. Povabil je k sodelovanju osemdeset članov Zagrebške opere; solisti pa so bili člani dunajske Opere.

— Akademski pevski zbor iz Ljubljane je bil sredi avgusta na daljšem poletnem taborjenju v Premanturi v Istri. Člani so tam naštudirali nov spored za jesenske nastope. Zbor je imel dva koncerta v Medulini, kjer je mednarodni letoviški autocamp. Povabili so jih tudi v Pulj, kjer so bili navdušeno sprejeti pri koncertu na terasi hotela „Zlata stena“.

— Med vsemi pisatelji iz Jugoslavije je na Poljskem najbolj znan Nobelov nagrajenec Ivo Andrić. Njegova dela so vsa prevedena in je med občinstvom za njegov opus največ zanimanja. Prvi prevod datira iz leta 1921, prva knjiga pa je izšla v letu 1937. Pripravljajo celo zbrana dela Iva Andrića v devet knjigah. Največ je prevedel v poljščino Alija Dukanović. Dukanović je pred dobrimi dvajset leti odpotoval iz rodne Bosne na Poljsko in se tam naturaliziral. Knjige izhajajo povprečno v nakladi 10.000 izvodov.

— Na festivalu v Saint Tropezu ob Azurni obali bi letos v juliju morali uprizoriti tudi dramo „Želja, ujeta za rep“, ki jo je pred 23 leti napisal Pablo Picasso. Delo pa dejansko nikdar ni moglo na pravi oder, ker je policija imela pomisleke in je povrh še cenzura terjala nekaj črtanj. Dolej so jo izvajali samo v zaključenem krogu. Letos pa so mislili, da je čas delo že toliko obrusil in bi torej moglo brez kakih pretresov pred široko publiko. Zaradi poletne vročine so bile vse prireditve na prostem pod velikim šotorom, ko pa je nameravala biti premiera Picassovega dela, si je policija pomagala s tem, da je izvedbo prepovedala in sicer iz strahu, da bi v šotoru mogel nastati požar in domača gasilna četa gašenju ne bi bila kos.

— Na festivalu v Bayreuthu je došlel že nekaj let dirigiral Wagnerjeva dela Karel Böhm. Letos mu je bolezen preprečila sodelovanje in zato so naglo najeli dirigenta Otmarja Suitnerja za izvajanje „Renskega zlata“ in „Siegfrieda“.

— Pred kratkim je umrl pesnik Langsten Hugges, najbolj znan črnski književnik v ZDA. Dolgo vrsto let je bil dopisnik ameriških listov iz Moskve v časih pred drugo svetovno vojno, zadnja leta pa je preživel kot ravnatelj črnskega gledališča v newyorškem črnskem predmestju Harlemu.

— Italijansko literarno nagrado je za leto 1967 posebna žirija prisodila pisateljici Ani Mariji Ortese. Tokrat je bilo nagrajeno njeno delo „Miseri e poveri“ in je znašala milijon Lit (1.500 dolarjev).

— Med pobratenimi mesti Ciotat v Franciji in Kranj v Sloveniji se navezujejo plodni kulturni stiki. Mladinski godalni orkester iz Kranja je 6. avgusta odpotoval v La Ciotat ob azurni obali, kjer je imel več uspešnih koncertov v glavnih letoviških središčih.

Težko bi našli v zbirki Žebotovih sestavkov, izdanih v knjižni obliki, jasno izraženo ugotovitev, da Slovenci v sedanji Jugoslaviji niso enakopravni; avtor celo meni, da bi bilo vse v redu, če bi iz sedanje federacije kot ena izmed šestih republik Slovenija postala del konfederacije, seveda izhajajoč iz sedanjega ustavnega in družbenega reda. Ljubljanski Naši razgledi pa so 29. julija 1967 objavili članek „Jezik in naša predstavništva“, kjer neki Daniel J. Božič iz Montreala v Kanadi piše:

„... Prištevam se k tistim Slovincem, ki so odšli v svet nezagrenjeni, brez pečata zadnje vojne. Na Jugoslavijo gledam kot na državo, kjer živijo slovenski narod in drugi bratski narodi, čutim pa se bolj Slovenca in bore malo Jugoslavana. Rodil sem se namreč v Srednji Italiji, študiral sem v Italiji, Jugoslaviji in Kanadi in sem kanadski državljan. — Prebiram slovenske časopise kar od kraja... in zadnje čase naletim na marsikateri članek, ki obravnava status slovenskega jezika v širši domovini, upoštevanje slovenščine v trgovini, na tujih predstavništvih ter v zveznem merilu sploh. V članku Aktualnost brez naslova (NR, XV, št. 19) se pisec... osredotoča na vprašanje proporcionalnega sestava jugoslovanskih predstavništev v tujini. V tej zvezi npr. navaja, da v Pragi že deset let ni nobenega Slovenca. Govori tudi o časopisih, ki so na voljo tamkajšnjemu predstavništvu (le eden je v latinici — iz Zagreba), drugi so v cirilici, da o slovenskih sploh ne govorimo. Pisec tudi omenja dejstvo, kako na češkoslovaškem strogo upoštevajo proporcionalnost narodnostnega sestava republike.

... Ali smo Slovenci v Jugoslaviji de facto v praksi priznani kot samostojen, enakopraven narod? Gre za aplikacijo ustavnih določil v vsakdanjem življenju. Vsakomur, ki je količkaj potoval, je lahko jasno, da po jugoslovanskih predstavništvih po svetu nismo upoštevani proporcionalno... V Kanadi npr. na ambasadi v Ottawi ali na konzulatu v Torontu se lahko človek pogovori v srbohrvaščini, francoščini in angleščini, slovenski jezik pa jim je tako tuj kot finski... Spoštovanje ustave v okviru same Jugoslavije mi je znano po pripovedovanju znancev... še bolj po pisanju časopisov v Sloveniji sami. V uradih in ustanovah zveznega značaja Slovenec ne pride daleč v svojim jeziku... Kolikor mi je znano, poslanci v zvezni skupščini uporabljajo samo en jezik — srbohrvaški. Ali ni že čas, da inštalirajo naprave za istočasno prevajanje.

Govorim iz izkušnje, če povem, da srbohrvaški jezik v svetu nima večje veljave kot slovenski. Kjerkoli obstaja v Kanadi na univerzah oddelek za slovanske jezike, so zastopani ruski, poljski, ukrajinski in morebiti češki jezik. Slovenski in drugi so po navadi le dodatni. Težko mi je pri srcu, kadarkoli naslovim pismo v slovenščini na jugoslovanski konzulat. Odgovor je vedno v srbohrvaščini. Slednja je lep jezik, kakor so lepi mnogi drugi; zakaj to delajo? Zadnje čase pišem raje v angleščini, toda odgovor je še vedno v jeziku naših bratov.“

Tako gleda ne položaj slovenskega jezika rojak v Kanadi, ki ni bil rojen v Sloveniji in je kanadski državljan. Prav nič ne berači s kakim prosjačenjem o nekem imaginarnem ekonomskem samoupravljanju ali o slabokrvni posredni „demokraciji“ v neki Zvezi delovnega ljudstva, podrejeni komunistični partiji. In to delovno ljudstvo ne bi bilo priznavano niti kot slovensko, ampak kot delovno, del narodno brezbarvne proletarske mase, vse z vidno ostjo proti intelektualcem, ki pa ne gredo na živce oblastem samo v domovini, ampak tudi raznim strankarskim funkcionarjem drugod po svetu.

(KREK LITERAT... dalje s 3. str.)

pa je širil svoje nauke in navduševal zanje prav vse ljudstvo; tako je vso našo domovino spremenil v veliko osnovno šolo socialnega izobraževanja. Vse to njegovo delo bi mogli imenovati tudi agitatorsko, saj beseda nima nujno slabega romana; bilo je delo, s katerim je hotel prebuditi in razgibati vse ljudstvo, da bi se zbralo v društvih in stranki ter si priborilo pravice, ki so mu šle.

Mnogo je Krek napisal, v nekem pogledu preveč. A bilo je nujno, silno nujno, kakor je sam prevedel besede Leona XIII.⁵ In kakor ni mogel ali ni utegnil dognati svojega pesniškega izraza, tudi drugih spisov ni utegnil doделati. Sprožil pa je z njimi toliko vprašanj in stresel toliko pobud, da bi imela cela armada kulturnih delavcev dovolj opravka, če bi hotela vse rešiti in izvesti. Prav ima nemški pregovor, ki pravi: Ko kralji zidajo, imajo tudi težaki dovolj dela. Kraljev je malo, a Krek je bil in je ustvaril zadosti prilike za delo — celo za nas.

★

¹ Mentor 14, št. 7-8 (april 1927), str. 166.

² J. Ev. Krek, Izbrani spisi I (Ljubljana 1923) str. 38.

³ Prim. A. Ušeničnik: Čas XX, (1925-26), zv. 3-4, str. 99 in sl.

⁴ H. Tuma, Iz mojega življenja (Ljubljana 1937), str. 412.

⁵ J. Ev. Krek, Socializem. Izbrani spisi III (Ljubljana 1923), kjer govori o okrožnici Rerum novarum.

New York, septembra

SAMUEL PEVSNER JE UMRLO

V Washingtonu je 84-leten umrl rusko-judovski pisatelj in časnikar Samuel Pevsner. Bil je prvi višji uslužbenec sovjetskega zunanjega ministrstva, ki je leta 1928 kot tiskovni ataše sovjetskega veleposlaništva v Rimu izbral svobodo. Živel je v Italiji do začetka druge svetovne vojne ter pozneje emigriral v Združene države, kjer je bil dopisnik za razne emigrantske liste. Najbolj znana njegova knjiga je „Dvojno življenje Evna Azeva“, biografija najslavitejšega agenta ruske carske politične policije Ochrane, ki pa je hkrati za denar služil in organiziral atentate na boljševike. Pevsner je v tem življenjepisu prvi razodel, da je bil med bivanjem v Švici eden vodilnih plačanih špijонов Ochrane tudi Lenin, ki je carski policiji ovajal ter z njeno pomočjo spravljajl spoti doma in v tujini sokomuniste, katere je imel za svoje tekmece. S tem je začel tradicijo, katero je pod Stalinom v Moskvi in Jugoslaviji tako zvesto nadaljeval Tito, v Sloveniji pa sta se po njej ravnala Kidrič in Kardelj. Najznačilnejši primer te njune zvestobe Stalinu in njegovim načelom je smrt Toneta Tomšiča, prvega organizacijskega sekretarja KPS, ter dr. Aleša Stanovnika, voditelja krščanskih socialistov v OF, ki ju je Kidrič-Kardeljeva VOS spomladi 1942 izdala Italijanom, da so ju namesto nje ubili oni.

KULTURNO POLITIČNI ŠKANDAL

Spomini Svetlane Stalin Alilujeve obetajo v Združenih državah postati še večji kulturno-politični škandal, kakor pa je bila Manchesterova apoteoza J. F. Kennedyja „Predsednikova smrt“. Odlomki iz Svetlanine avtobiografije, ki jih je za nekaj sto tisoč dolarjev honorarja objavil tednik Life, so v pričakujočih bravah zbudili hudo razočaranje. Pisani so v slogu nekakšne naivne otroške bajke, kot do Stalinova hči ne bi bila že v zreli pameti preživljala obdobja strahotnih predvojnih likvidacij, ko so v Sibirijo ali v smrt izginili domala vsi njeni ožji sorodniki in celo njen prvi zaročenec Morozov. Vojskih in poveljnih časov do očetove smrti iz njenega primitivnega pripovedovanja skoraj ni moč zaslutiti. Le sem pa tja da kak odlomek sumiti, da je Svetlana globoka, občutljiva in tragična ženska, ki ogromno ve in za kakršno jo je javnost imela po njenih redkih izjavah in tiskovnih konferencah. Krivdo za to spačenje in politično dezinfekcijo njene knjige pripisujejo Georgeu F. Kennanu, bivšemu ameriškemu veleposlaniku v Moskvi in Belgradu, poveljavnemu zagovorniku popolnega popuščanja Sovjetom, ki hoče iti v zgodovino kot tvorec končnega sporazuma med USA in SZ, tudi za ceno osnovnih ameriških — in svobodnega sveta — koristi. Kennan je takoj po Svetlaninem prihodu v Švico letel tja, da bi jo pregovoril, naj ne hodi v Ameriko in da bi si pridobil politično botrstvo nad njenim pisanjem. Namen obojega je bil preprečiti, tudi s črtanjem resnice, vse, kar bi po njegovem lahko škodilo uvajanju in krepitvi domnevnih dobrih odnosov med obema deželama. Kaže, da se mu je le posrečilo zvedeniti vso udarnost najbolj dramatične priče za polom komunizma ob petdesetletnici njegove krvave ostvartve v Rusiji. Kennan zdaj pripravlja za potrditev svojih utvar o možnosti in koristnosti sožitja s sovjetskim in svetovnim komunizmom spomine na svoje dolgo službovanje v Moskvi. Tam, kakor pozneje v Belgradu, je bil bolj veleposlanik za Sovjete in njihove koristi pri ameriški vladi kakor pa narobe. V njih bo skušal dokazovati, da je celo krvavo Stalinovo obdobje bilo samo normalna stopnja v razvoju sistema, ki je za Rusijo, če ne za svet, najboljši in s katerim se da pametno shajati. Kennan je s pomočjo svojih starih zvez v washingtonskem zunanjem ministrstvu v tem prehitel — in se mu smrtno zameril — drugega kulturnopolitičnega mrhovinarja ameriške razumnike levice, Arturja Meierja Schlesingerja Jr., harvardskega uradnega „zgodovinarja“ Kennedyjeve ere („Tisoč dni“). Ta je letel v Moskvo nekako hkrati z drugim takim zgodovinarjem („Kennedy“), Theodorem Sorensonom, pisecem govorov in poslanic za pokojnega predsednika, da bi sovjetsko vlado pregovoril, naj pri ameriški intervenciji, da bi Svetlanini spomini sploh ne izšli, ali pa da bi objavo odložili na čas po obhajanju petdesetletnice boljševiške revolucije v novembru letos. Kakor Kennana tudi Schlesingerja žene skrb za „dobre“ odnose med USA in SZ ter skrb za lastno slavo. Johnso-

nova vlada je za vse ostala gluha, češ da je tisk v Združenih državah svoboden, in založba Harper & Row je neomajno ostala pri prvotnem datumu izida — 2. oktobra letos. Revija Esquire napoveduje v novembrski številki senzacionalna odkritja o političnih, denarnih in drugih spletkah okoli objave prodaje spominov trpečega, zbeganega bitja, ki ni prišlo v Ameriko iskat drugega kot miru in Boga zase ter možnosti resnice za človeštvo.

POSMRTNA SLAVA

Do psmrtne umetniške pravice je začel v Združenih državah zdaj prihajati veliki norveški pisatelj Knut Hamsun. Pred kratkim sta tam v novih prevodih izšla romana „Glad“ ter „Na zaraslih stezah“. Uvod v prvo knjigo je napisal nihče drugi ko sloviti ameriško-judovski pisatelj Isaac Bashevis Singer, ki pravi, da je Hamsun „oče moderne literature v vseh aspektih — po svoji subjektivnosti, fragmentarnosti, rabi prebliskov za nazaj in po svoji lirčnosti“. Hamsuna so na Norveškem po vojni obsodili na ječo, norišnico in sramoto zaradi „kolaboracije“ z Nemci in tako je bil zlasti v Ameriki po intelektualni levici preklet in prepovedan vse do zadnjega, zakaj zanj je še vedno greh samo tisto, kar bi zaudarjalo po desnici; kolaboracija s komunizmom in vdinjanje njegovemu totalitarizmu, ki nujno vsebuje izdajo lastne dežele in vseh človeških vrednot, še vedno vodi kvečjemu do Nobelove nagrade — Šolohov, Sartre, Andrič, itd. Zanimivo je, da so prevode del tega „kolaboracionista“ začeli zdaj ponatiskovati tudi v Ljubljani, v tem ko si hlapci Jerneji slovenske besede kakor Balantič, Debeljak, Javornik, Jurčec, Velikonja in drugi niti po skoraj dvajsetih letih „odjuge“ niso zaslužili niti pravice do omembe v literarnih zgodovinah, navzlic „dialogu“ raznih žebotov, Pahorjev in Truhlarjev...

NA GOSTIJAH PRI TITU

Tito je na Brionih sprejel in gostil Mrs. Kay Phillips Graham, vdovo-lastnico washingtonskega časopisno-radio-televizijskega koncerna The Washington Post - Newsweek. Z njo in njenim moškim spremstvom je po uradnem poročilu Tanjuga imel „prisrčne pogovore“. Posledica tega bo najbrž pritisk Titu že davno vdinjane Washington Post na ameriško vlado za novo pomoč jugoslovanski „reformi“, „liberalizaciji“ in „demokratizaciji“. Za to bo po svoji strani poskušal poskrbeti drugi Titov redni gost, Drew Pearson, pisec stalnih rubrik v omenjenem dnevniku, edini časnikar, ki ga je kateri ameriški predsednik (Truman, začetnik pomoči za Tita) javno imenoval „pasjega sinu“. Pearsonovo, verjetno najeto malikovanje Tita gre tako daleč, da je leta 1965 dveurni razgovor z njim na Brionih raztegnil na 22 člankov. (Nekaj svojih številnih pisem uredništvu Washington Post ponatiskuje dr. Ciril Žebot v svoji zadnji knjigi „Slovenija včeraj, danes in jutri“).

IZID SRBSKEGA ROMANA V NEW YORKU

„Scutari“ je naslov novemu detektivsko-vohunskemu romanu, ki ga je pri newyorški Farrar, Straus & Giroux objavil srbski zdomski pisatelj Mladin Zarubica. Delo navzlic svetovnemu zunanjemu okolju izzveni v prevejanu, inteligentno in učinkovito propagando za srbstvo kot trdnjavo antikomunizma in lojalnosti do Amerike. Vsebinska: Ameriška osrednja obveščevalna agencija CIA ve, da Kitajci v Albaniji pri Skadru urejajo velikansko podzemsko raketno oporišče za atomsko uničenje Zahodne Evrope. Onesposobitev tega oporišča je med drugim odvisna od ugotovitve, ali za usmerjevalne in prestrezovalne radarske naprave, za katere ni nobenih vidnih zunanjih anten, uporabljajo zadnja, nikoli objavljena dognanja in izume s področja teleomagnetskih valovanj — koga? I, pokojnega srbskoameriškega znanstvenika dr. Nikola Tesla. Njegova znanstvena zapuščina je bila shranjena v nekem belgrajskem muzeju. Amerikanci sumijo, da so jo titovci dali, ali prodali Sovjetom, ti pa Kitajcem. Tik pred odhodom CIA odprave, ki naj bi to skrivnost razvzvala, v Skader, kitajsko-albanski vohuni umore edine-

(Dolje na 8. str.)

Slovenci imamo dovolj častno povezo s švedsko literaturo, saj je bil švedski veliki pesnik Znoilski slovenskega rodu. Sicer danes res prihajajo švedski turisti v Jugoslavijo in skozi Slovenijo drve proti obalam Jadrana, vendar do večjega uspeha na švedskem znanstvenem in literarnem polju so prišli samo Hrvati. Uspelo jim je, da je bil za lektorja hrvaščine na univerzi v Stockholmu imenovan Bogoljub Krejčič, ki je avgusta letos izdal pri vodilni založbi knjigo „Serbokroatiska“. Zanimanje za južnoslovanske jezike se je na švedskem začelo širiti po drugi svetovni vojni, zlasti po letu 1957, ko je bil Krejčič imenovan za lektorja tudi še na univerzi v Upsali. Doselej je izdal že štiri priročnike in slovnice za učenje srbohrvaščine. Poprej so se Švedi zanimali samo za ruščino in poljščino, letos pa je srbohrvaščina po številu poslušavcev na univerzi prišla na drugo mesto. Novi učbenik „Serbokroatiska“ pa je prirejen tako, da more služiti za samouke in za uporabo tudi po drugih skandinavskih univerzah (na Danskem in Norveškem). Zelo težavno pa je bilo delo v tiskarni zaradi novih črk in posebnih naglasov. Stroški so se s tem povečali za 300 odstotkov več kot pri navadnem švedskem tisku.

B. Pogačnik pripominja v ljubljanskem Delu, da sicer želi uspeh novemu učbeniku, le to mu ne prija, da je štokavščino iz srbskega proglasil za „državni jezik“, slovensko „narečje“ pa podredil oziroma priključil kajkavščini, ko je „kajkavsko narečje širokosrčno razgrnil tudi nad republiko Slovenijo s središčem v Ljubljani“...

„DOLENJSKO POLETJE 67“

Večer opernih arij so priredili v začetku avgusta na gradu Otočec v okviru „Dolenjskega poletja 67“. Arije iz oper Prodana nevesta, Rusalka, Evgenij Onegin in Manon so peli Vilma Bukovčeva, Ladko Korošec in Rajko Koritnik, pri klavirju pa jih je spremljala prof. Milena Trostava. Grad je spremenjen v letovišče. Letos je bilo tam mnogo tujcev, na koncert pa so prišli tudi mnogi Novomeščani in ljudje iz bližnjih vasi.

— V umetniškem razstavnem salonu Rotovž v Mariboru so razstavljali svoja dela, največ olja, Zora Vladen-Zavr-

(PANORAMA, dalje s 7. str.)

ga njenega člana, ki Teslove skrivnostne izume dodobra pozna. Edini drug tak človek v USA je Uroš Gore, bogat, mlad elektronski tovarnar in raziskovalec, po rodu Srb, ki je po vojni prišel s starši begunci kot otrok v Združene države. Gore odhaja v Jugoslavijo obiskat edinega strica in na poti se ga v stiski polasti CIA. Mladi srbsko-ameriški bogatin je seveda za novo domovino pripravljen iz hvaležnosti tvegati in storiti vse. Odprava se končno formira na srbskem bregu Skadrskega jezera, kjer kaže, da so vsi kmetje, šoferji, natakariji in lepa dekleta zavedni protititovci, protikomunisti ter prostovoljci CIA iz pričanja. Po neverjetnih, srh vzbujajočih, smrtonosnih prigodah in ukanah se skupini posreči preslepiti vse albanske in kitajske straže in se pretihotapiti v srce rdečega uničevalnega središča, v njegov odstrelitveni jedrski reaktor in elektronsko pamet. Uroš Gore tam nedvomno dožene, da Evropi grozeča atomska smrt res bistveno temelji na

„BIL SEM ČLAN PARTIJE... V DNO DUŠE PA ZAVIDAM VSEM, KI SO POD ZEMLJO...“

Objavljamo pismo, ki smo ga prejeli iz Evrope. Napisano je bilo dne 27. septembra 1967 in pravi:

„Dragi gospod urednik, po posredovanju prijateljev sem našel pot do Vas, do Vašega glasila Slovenske kulturne akcije in do literature, ki mi bo pomagala, da si s časom priborim vsaj približno objektivno sliko o strahotnem političnem tornadu, v katerem sem se ves čas nahajal tudi sam. Bil sem, preneznaten del, da bi mogel videti, kaj se pravzaprav dogaja. Po robu sem se postavil proti predvojni diktaturi in spoznal že v dijaških letih, kaj je policijski režim, kaj je preganjanstvo in nadzorstvo nad človekom, ki ni nikdar storil komu kaj žalega, samo izrazil željo po svobodninah.

Po vdoru Nemcev sem se pridružil tisti strani, ki je te svobodnine napisala na svoj prapor. Pomagal sem organizirati odpor na Gorenjskem in mobilizacijo fantov, ki so bili določeni za vzhodno fronto, da so šli v domače hribe. Boril sem se kot partizan do 6. junija 1943, postal član komunistične partije, delal podnevi in ponoči za obnovo industrializacije, za boljšo bodočnost našega naroda in verjel, da bo ta kmalu prišla.

Kot turistični strokovnjak sem bil na raznih mestih doma in zunaj. Bil sem v Ameriki dve leti, v Švici štiri in na švedskem tri. Boril sem se proti primitivizmu, zaostalosti in lenobi ter zadel ob UDBO, ki me je zrušila, ko sem se razočaran pripravljaj na penzijo in v ta namen zbiral še manjkajoče dokumente. Bitka se je odigrala v Stockholmu. Boril sem se pošteno in pogumno. Seveda sem podlegel. V vsaki borbi pa morajo na mizo argumenti. Teh pa v Jugoslaviji ni. Na papirju je silno veliko lepih zamisli in načel, v praksi pa ne velja nobena, še nikdar ni bil slovenski narod tako brezpraven, kot je danes. Vse, kar je napisano v ustavi, je le strategija in taktika, da državljan pride z barvo na dan in da ga potem dobi tajna policija v svoje roke.

Tu sem dobil politični azil. Z družino sem začel novo življenje. Ni mi hudo; v materialnem pogledu rinemo kot v glavnem vsi Slovenci zunaj. Ne muči me vest, ker nisem preli kaplje človeške krvi. Mučna pa je zavest, da je na tisoče mladih življenj, ki so prav tako kot jaz verovali, trpeli in umrli ter s svojo žrtvijo pomagali, da je naš narod bil pahnjen še v večjo nesrečo, kot je bil pred vojno. Zavist ni krepost! V dno duše pa zavidam vsem, ki so pod zemljo! Morda jim je bilo prihranjeno spoznanje, če so že bili v dvomih.

O kočevskih dogodkih imam sedaj precej jasno sliko. Praktično pa ničesar ne vem o Teharjih, o trnovskih gozdovih in drugih zločinah nad našim narodom. V partizanih so nas učili, da v socialistični domovini ni nihče izgubil življenja, ki bi tega ne zaslužil. To da je delala le bela garda. Ljudska sodišča so sodila samo tistim, ki so se težko pregrešili nad svojim narodom in so imeli krvave roke... Vse to je bila naša hrana leta in leta...“

nik iz Maribora, njena sestra Zora Vladen iz Zagreba ter slikar Marijan Tršar iz Ruš. Zora Vladen je slikar samouk in je sedaj prvič razstavila v Sloveniji, prej je razstavljala že v Parizu. Tudi ostala dva, sicer znana po svojih razstavah po drugih središčih Jugoslavije, sta prvič razstavljala v Mariboru.

— Osrednja revija za gledališče Scene, glasilo vseh gledališč v Jugoslaviji, je svojo najnovejšo številko posvetila Hamletu. Objavili so prispevke najbolj znanih shakespeareologov iz domovine in tujine. Dušan Mihalović je objavil daljši esej o Usodi Hamleta na jugoslovanskih odrih, med ostalimi sodelavci pa so imena: Tomislav Tanhofer, Hugo

Klajn, Nikola Koljević, Jože Javoršek, Jovan Hristić, Boris Pasternak, Jean Paris, Jan Kott in drugi.

MAKEDONSKA AKADEMIJA

Potem ko je bil izdan dekret o ustanovitvi Makedonske akademije znanosti in umetnosti, je dr. Milan Hortoš, predsednik matične komisije za volitve prvih članov nove akademije, sklical sejo v Ohridu. Na dnevnem redu je bila obravnava o kandidatih za člane nove akademije. Člani volilne komisije so člani raznih dosedanjih makedonskih znanstvenih in umetnostnih organizacij ter ustanov.

uporabi Teslovih izumov in jo bo mogoče preprečiti samo s protiuporabo prav teh izumov. Skupina se po še bolj fantastičnih peripetijah okrnjena vrne na varno. Srbska znanost, skrbni pogum in srbski antikomunizem sta tako rešila Evropo, Ameriko in svobodni svet pred usodno končno nevarnostjo... Roman Mladina Zarubice je pisan v treznem, stvarnem slogu, z veliko tehnično in znanstveno prepričevalnostjo ter primerno in nevsiljivo poživljen s folkloro kola, rakijske, jagnjetine, srbske ženske lepote in ljubezni do konca. Reklami zanj bo nedvomno dosti pomagalo, da ga je v skrben priredbi že pred izidom objavil ameriški moški mesečnik Argosy... Tako Srbi! Slovenci v Združenih državah pa pišejo razprave o ekonomski koristnosti koeksistence, študije o gospodarskem napredku Slovenije pod komunizmom ter recepte za njeno nadaljnje zasužnjevanje v balkanskem rdečem totalitarizmu...

T. L. K.